

РУЖА ГОСПОЂЕ БЕТЕ

Освит XX века

Где год се населим, посадим ружу. Донесем своје ствари у два картонска кофера, велика као два шифоњера, и не данем честито од пута и напора а већ се латим лопате. Ископам рупу лакат дубоку и у њу положим ружу с кореном. И то у видокругу одабране собе, коју на прво гледање сместа прогласим радном. Тако знам да сам под својим кровом, неуцењена животом.

Кажу да је жута боја, боја болести, али кад ме опомену на то зурећи с подозрењем у мој жути шеширић, још трућајући о религијским симболима и психолошким значењима жутог, не либећи се да призову и магију, ја им прстом покажем на сунце и затворим им бар накратко губице. Док на миру не засадим ружу. Жуту, калемљену.

На Косанчићевом венцу, у приземном кућерку у ком је Кирило Кутлик отворио прву уметничку школу у Србији, оставила сам једну, ону коју смо Риста и ја кријумчарили у возу из Минхена. Била ми је у ручном пртљагу, са бусеном ископаним из дво-ришта родне куће у Бамбергу. Али та је брзо подивљала, а цветови јој избледели и стањили се у четири-пет латица; после сам чула да су је нови станари одмах по нашем одласку посекали и на њено место поболи тују. У инат уроцима, јер немало је њих омрзло на странца који се поред силесије овдашњих сликара и вајара дрзнуо званично да овери српску уметност. Мене нису дирали, иако сам знала да преда мном прећуткују оно што им је вечито стајало наврх језика. Али све бих ионако кад-тад чула, чаршија бруји и кад је не слушате.

У Делиградској надомак Славије сам јој нашла сеновито место, под прозором главног атељеа са штафелајима и дрвеним сандуцима за позирање модела, чим смо Риста и ја откупили од Кутликове удовице Српску цртачку и сликарску школу и изменили је онамо привремено док нам је Милан Капетановић градио породичну кућу на Дорћолу. Надмено се жутела у освит жутог столећа. А у ваздуху се стварно осећала болест; звала сам је пророчански кратко и јасно – рат.

Испало после неочекивано да је пузавица, али ми то нимало није сметало. Пела се преко прозора до балкона собе на спрату у коју смо сместили брачни кревет и приручну библиотеку, углавном књиге на мом матерњем немачком. Лизала је као пламен ограду и перголу све док јој се обле гране нису стопиле са арабескама и волутама гирланди и оковале се у гвожђе. Ко год је пролазио улицом, застајао је у неверици, привучен блештавим лицем зграде, не одолевши да осмотри откуда толики сјај, чак и кад нема сунца, а и надиви се пред ретком лепотом. Ћаци су знали понекад да се шегаче: Данас нема часова, пожар захватио десно крило Вукановићеве школе!

Али завршили нам кућу и школу, уједно, на углу Господар Јевремове и Капетан Мишине. На време јер сам била већ прилично мрзовољна и уморна од честог сељакања. Спаковала сам два картонска кофера и ружу; једва успела да пресечем и извадим колико-толико коренова за пелцер. Већ сам тада сумњала да ће ишта више бити од ње, али сам је ипак увила у влажну хартију и понела са собом.

Чим сам ушла у авлију, угледала сам место за њу у дну дворишта, тачно наспрам споредног улаза у пространи салон с редом високих прозора који су гледали на Дунав. Још с улаза су га Риста и наш први и најстарији ученик Коста Миличевић безецовали за главни атеље, а ја се кратким климањем главе сложила. Док су њих двојица са кочијашем и неколико најамника истоварали кабасте ствари, копала сам рупу за моју ружу. И верујући да ће опет бити жута, чкиљила сам у сунце које је ко у инат тог дана немилице пржило, а с мене цурео леден зној, квасећи ми оно мало одеће што ми је било на располагању. Јер, картонски кофери су остављени за другу, или ко зна коју туру, а будући да је гос'н Миличевић био главни помагач, вероватно ће стићи последњи, заједно са покућством и неважним ситницама.

Нисам се ипак бунила.

„Најважнији је радни инвентар: кутије са сликарским материјалом и штафелаји“, понављао је Коста, пртећи на леђа дрвену скаламерију као да подмеће целога себе. А волео је сликарство и све око сликарства, није могло да се каже – више од живота, јер за живот није много марио. Иако прерастао све генерације полазника наше школе, жао нам било да га не примимо кад год се онако слуђен, више гладан него сит, појављивао на вратима атељеа, молећиво прислањајући квргаве прсте на стакло. Пуштали смо га да слика с голобрадим младићима, и деловао је као случајно залутали, тобоже искусни и превејани уметник, још онако вермеровски удешен, вечито на ивици провалије која би се сама од себе затварала чим би се оклизнуо. Јер, Бог чува луде.

Довољно сам била присебна, германски прорачуната, с обе ноге на раскопаној земљи, да би ме Бог сада погледао и сачувао, али не би било наодмет да ми пошаље шешир са широким ободом да бар мало заштитим ионако усијано теме и сунцем опрљена рамена, била ми је прва помисао. Само Он зна где ли су се затурила два шифоњера претрпана мојим стварима.

Нисам се усудила наглас никога да питам, а и да јесам, нисам имала кога. Риста је зането певушио неку стару македонску песму с којом ме је, иначе, и успављивао и будио у Паризу и Минхену. Већ сам је знала напамет. Остали су ћутали.

„Бабет, постоји тачно време када се саде руже“, довикнуо ми је заједљиво кроз прозор новог атељеа, а глас му као ехо одјекну, разбијајући се о празне зидове.

И вишеструко ме је ражестио. Не волим кад ме зове Бабет.

„У фебруару да би доспела да цвета у мају“, допунио је кочијаш важно и не примећујући моју љутњу. Зарукављем је брисао знојаво чело и врат, саучеснички ми се осмехнуо.

„Ружа бира госпођу Бету, а не време“, ставио је Коста тачку на неизвесност, што нисам очекивала. Сажалјиво ме при том погледао, а мора да је приказ заиста био за жаљење чим сам успела да привучем његову пажњу. Тако гологлава, мокра и ома-

мљена сунцем, још као дете лица умрљана прашином и знојем, придржавала сам ружу са срезаним корењем, спремна да га пободем у земљу, још добро уоколо утабам својом тежином, а имала сам и чиме. И мора да сам на све личила осим на ауторитет Уметничко-занатске школе коју смо уз државну помоћ канили коначно да скрасимо у нашој кући. И школу, и ружу, и ученике, и наставнике, али и себе.

Гледам свој одраз на мирној површини водом испуњене ведрице. Исто лице као и септембра 1898, али тада је било умрљано поленом с букетâ гербера којима су искитили салу Народне скупштине, али и мене. Прва изложба у Србији са свечаним церемонијалом отварања, на ком сам лично инсистирала и на себе преузела одговорност за организацију. Дошао и краљ Милан Обреновић, донео ми букет ружа. Жутих. „Биће ми част и задовољство да госпођа Бета Вукановић излаже и у Двору, лично ћу отворити изложбу”, рекао је Симеону Роксандићу и мом Ристи. Лице сам прекрила ружама, више због суза које сам покушавала да сакријем. И тако је кренуло. Са изложбама, али и оговарањима. „Краљ се поклонио до земље странкињи!”, писала је су-традан београдска штампа.

Петом снажно удубих рупу и у њу насух воду из ведрице са својим мусавим одразом. Две олистале гране штрчале су са утабане хумке, отргох појас са хаљине и привезах их толико чврсто да су деловале као једно стабло, одавно засађено.

Сунце се већ испело на пола неба.

„Подне је”, рекох самој себи и заседох крај своје жуте руже.

Београд, мај 2013.